

BUZĂUL PE COORDONATELE ISTORIEI*

Prof. doctor docent ȘT. ȘTEFĂNESCU

Orașele, ca și oamenii, au personalitatea lor. Și cu cât această personalitate este mai puternică, cu atât influența ei în mediul înconjurător este mai mare. Orașele sînt acceleratoarele timpului istoric. Ele concentrează inteligență, risc, progres, reprezintă modernitatea spre care tinde lumea¹⁾.

Așezare străveche, concentrînd în sine și definind civilizația unei regiuni largi, ce și-a luat numele după riul Buzău, amintit în scris acum 1600 de ani²⁾, Buzăul a jucat în istoria țării rolul unui important centru dinamic.

Situat într-o zonă în care civilizația daco-romană a lăsat urme puternice — atestate azi atât de pregnant prin rezultatele cercetărilor arheologice³⁾, cărora autoritățile locale le acordă, spre cinstea lor, un larg sprijin — Buzăul și ținutul înconjurător au cunoscut în cursul istoriei atât primejdiile unor forțe de distrugere, cât și binefacerile interferării unor curenți de civilizație. Loc în care, în secolul al IV-lea, vizigoții, sub conducerea lui Atanaric, s-au organizat ca o forță de temut, creînd dificultăți Imperiului roman de răsărit, în ținutul Buzăului, pare să fi fost localizată, spre sfîrșitul secolului al VI-lea, puterea căpeteniei Musokios⁴⁾.

Cercetările arheologice oferă mărturii în sensul că fondul autohton persistă să-și dovedească trăinicia în fața valurilor de migratori, integrîndu-se — cînd dușmanii își slăbesc puterea — în formațiuni politice românești. Procesul de închegare a statului de sine stătător Țara Românească cuprinde ținutul Buzăului ca parte organică, poziția lui de margine conferindu-i un rol de apărare, fapt ce-i va întări o oarecare individualitate politică, remarcată mai ales în condițiile de criză a puterii centrale.

O dată cu secolul al XIV-lea, cînd Țara Românească se impune și începe să joace un rol important pe planul relațiilor internaționale, mai ales în Europa de sud-est, Buzăul apare ca avînd rosturi economice însemnate pe segmentul de trafic internațional ce unea Brașovul de marea arteră comercială care era Dunărea⁵⁾. Cărauși nu numai de mărfuri, ci și de idei în materie de organizare negustorească și politică, brașovenii vor antrena în fluxul schimbului de mărfuri și de bunuri spirituale, create de gîndirea europeană, elemente locale a căror bunăstare se va răsfrînge binefăcător asupra mediului din care ei proveneau.

În 1431 Buzăul este menționat printre tîrgurile aflate în atenția specială a domniei, care intervine la brașoveni și obține ca negustorii din principalele centre ale Țării Românești — printre acestea fiind și Buzăul — să poată vinde și cumpăra liber mărfuri la Brașov⁶⁾. În anul ur-

**) Lucrarea a fost prezentată la sesiunea de comunicări ocazională de aniversarea, în septembrie 1976, a 1600 de ani de la prima mențiune documentară a Buzăului.*

mător, 1432, domnitorul Alexandru Aldea trimitea din Buzău o importantă scrisoare căpeteniilor din Timișoara, anunțându-le pregătirile turcilor pentru a invada Transilvania⁷). Atestarea Buzăului ca loc de emiteră a unor acte domnești învederează, în condițiile vremii, poziția lui de oraș reședință domnească, a cărui putere în viața politică a țării va crește cu timpul. Dovadă în acest sens este scrisoarea, pe un ton de vehemență, puțin obișnuită în corespondența diplomatică, prin care spre sfârșitul secolului al XV-lea buzoiinii împreună cu brăilenii și rîmnicienii transmit lui Ștefan cel Mare refuzul lor de a primi pe tronul Țării Românești pe un favorit al domnului Moldovei⁸). Prin reorganizarea bisericii, în vremea lui Radu cel Mare, Buzăul devine sediu episcopal, completîndu-și astfel funcțiile creatoare⁹). În anii crizei politice ce a urmat morții lui Neagoe Basarab, Buzăul este puternic angajat în luptele pentru tron, susținîndu-și propriii lui candidați¹⁰). Nereușita în încercările întreprinse aducea, ca în cazul lui Radu Călugărul, din 1521, crunte represalii, distrugeri și prăzi¹¹). În 1532 pe tronul Țării Românești avea să ajungă Vlad Vintilă, cunoscut sub numele din cronică de Vlad Vintilă de la Slatina. Ion Donat a făcut dovada că acest nume nu înseamnă — așa cum s-a crezut — că domnul fusese ridicat în scaun de la Slatina-Olt, ci, dimpotrivă, că el era un mare stăpînitor de pămînturi, deținător a numeroase sate în părțile Buzăului, unde a înălțat și ctitoria sa, mănăstirea Menedic. Termenul de „Slatina“ din cronică nu este altceva decît traducerea cărturărească slavonă a numelui de sat Sărata (Monteoru)¹²).

Parcursul registrelor vigesimale ale Brașovului permite constatarea că în întreg secolul al XVI-lea Buzăul apare printre orașele Țării Românești, participare de comerț cu Brașovul, cu cele mai mari cifre de afaceri¹³). O strînsă legătură era între prosperitatea economică a orașului Buzău și regiunea în care el se afla. Dialogul permanent cu satele, în special cu satele din jur, a fost, de altfel, pretutindeni prima necesitate pentru viața cotidiană a orașelor. Franco Sivori, secretar al lui Petru Cercel, căruia îi fuseseră hărăzite pe timp de 4 ani beneficiile din zeciuiala dărilor percepute din provincia Buzău, considera că aceasta era „una din cele mai bune și mai bogate ale țării“¹⁴). În timp de numai aproape doi ani Franco Sivori reușea să realizeze din dijme, vămi, pescării și ocne suma de 40 000 scuzi, considerată chiar de el ca sumă neașteptat de mare¹⁵).

La 1589 orașul Buzău îi apărea nobilului și omului de afaceri englez Henry Cavendish, care în lungile sale călătorii trecuse prin multe și însemnate așezări comerciale, ca „un oraș mare cu case de lemn“, care atrăgea negustori cu mărfuri din diferite părți ale Europei. El consemnează că a întîlnit la Buzău negustori din Cipru, cu ajutorul cărora și-a făcut o aprovizionare bogată și bună¹⁶).

În domnia lui Mihai Viteazul, Buzăul avea să joace un rol însemnat în planurile politico-strategice ale făuritorului primei uniri a pămînturilor românești. Aci a fost organizată o puternică tabără militară cu scopul să apere țara de atacurile și pustiirile tătarilor și, totodată, să slujească pregătirii și desfășurării campaniei în Transilvania¹⁷).

Buzăul a fost martorul ridicării steagului lui Mihai, steagul unirii

românești, care a trezit conștiințe și a întărit energii, a văzut entuziasmul pornirii în acțiunea de împlinire a marelui vis, pe căi știute de el, a oastei Țării Românești, ce avea să intre în Transilvania prin partea ei de sud-est. Cu ocazia împlinirii a 375 de ani de la Unirea țărilor române sub Mihai Viteazul, sculptorul Gh. Coman avea să glorifice printr-un inspirat monument, ridicat la marginea șoselei ce urmează vechiul drum prin pasul Buzăului, trecerea în Transilvania a corpului de oaste comandat de însuși Mihai Vodă.

Participant activ la ceea ce a fost epopeea românească în pragul secolului al XVII-lea, la atmosfera de înălțare a neamului dată de strângerea lui sub același sceptru, Buzăul a cunoscut însă și durerea prăbușirii, sub lovituri dușmane, a operei lui Mihai. La 9 octombrie 1600 oastea polonă condusă de cancelarul Jan Zamoiski, ce aducea să impună pe tronul Țării Românești pe Simion Movilă, își făcea intrarea în Buzău¹⁸⁾, „oraș mare“ — după cum îl descria Stanislaw Żółkiewski, unul din comandanții poloni — cu „multe biserici și mănăstiri, mai ales de cărămidă“¹⁹⁾. La 10 octombrie erau așezate tunuri „în trei biserici mai înalte din oraș“²⁰⁾ pentru a apăra cu ele cîmpia dinspre sud de eventualele atacuri. După un popas de 3 zile în oraș, pentru odihnă și îndesulare cu hrană și ca să aștepte pe cazacii de la Praguri, oastea polonă și-a continuat marșul, întîlnind la 12 octombrie, la Năeni, pe cea a Țării Românești, condusă de Baba Novac²¹⁾.

La 20 octombrie 1600 avea loc, după cum se știe, lupta de la Teleajen, la apus de satul Bucov, vestitoare a dramei ce a urmat pentru eroul de la Călugăreni²²⁾.

Buzăul, care cunoscuse oastea polonă în marșul ei spre capitala Țării Românești, unde-l instalase în scaunul domnesc pe Simion Movilă, avea să vadă, în iulie 1602, și precipitata retragere a acestuia spre Moldova în fața oștirii Buzeștilor²³⁾. În anul 1616 Buzăul retraia momente grele, el fiind ars în parte și prădat de poloni. În ciuda distrugerilor suferite, Buzăul a continuat să fie în tot cursul secolului al XVII-lea unul din orașele de seamă ale țării. În raportul solului polon Jerzy Krasinski, trimis la Poartă în 1636, se spunea că Buzăul era „destul de mare“, avea două mănăstiri frumoase de zid, o a treia biserică de asemenea de zid; o a patra era părăsită, dar din ruinele ei se putea vedea că era frumoasă ca arhitectură²⁴⁾. Negustorul italian Bartolomeo Locadello considera în 1641 Buzăul printre primele 5 orașe ale Țării Românești²⁵⁾.

În timpul răscoalei seimenilor — cea mai însemnată mișcare socială atestată documentar în secolul al XVII-lea în Țara Românească — Buzăul a fost antrenat și el în vîltoarea evenimentelor. Principele Transilvaniei, Gheorghe al II-lea Rákóczy, la insistența boierimii muntene, refugiată în Ardeal, a intervenit, cu asentimentul Porții, pentru reprimarea răscoalei, înăbușită în sînge după lupta decisivă de la Șoplea (16/26 iunie 1655). În operațiile de curățire a răsculaților, corpul expediționar transilvan de sub conducerea lui Ioan Boros a ajuns la Buzău, unde și-a așezat, la 21 iunie, tabăra²⁶⁾. Corespondența trimisă de Ioan Boros din Țara Românească lui Gheorghe al II-lea Rákóczy cuprinde însemnate detalii în legătură cu modalitățile de stingere a focarelor de răsculați. Într-una

din aceste scrisori, trimisă din Tîrgoviște la 4 august 1655, el amintea că în urma promisiunii de iertare din partea principelui transilvan, au venit și s-au supus căpitanii din Brăila, Rîmnic, Focșani, Buzău, Ploiești, Gherghița și Tîrgșor²⁷). Este și în această mențiune semnul că Buzăul a participat la puternica ridicare socială din 1655.

Buzăul, pe care cărturarul turc Evlia Celebi îl găsea în a doua jumătate a sec. al XVII-lea „un oraș foarte plăcut, împodobit cu vii și grădini”⁽²⁸⁾, a căpătat rosturi culturale însemnate în vremea lui Constantin Brâncoveanu, cînd a luat ființă aici o tipografie, care, în 1691, dădea la lumină „Pravoslavnică mărturisire”⁽²⁹⁾. Între 1691 și 1704 au fost tipărite la Buzău 14 cărți, deci, în medie, una pe an. (În 1701 și 1702 s-au tipărit cîte trei). O reactivare a tipografiei de aci a avut loc între 1743 și 1762, cînd s-au tipărit alte 12 cărți, toate în românește³⁰). Aceste simple cifre vorbesc despre rolul Buzăului în difuzarea cărții în limba română, cu efecte binefăcătoare pentru dezvoltarea culturii românești.

Lovit adesea de calamități în secolul al XVIII-lea, prădat de oști străine³¹), Buzăul își încordează voința de a nu ceda greutăților, își menține funcțiile diriguitoare în regiune, devine sediu de isprăvnicat, participă activ la marile momente care deschideau drumul României moderne, la evenimentele din 1821, 1848, 1859.

Oraș al unei gărzi naționale în anul 1848, care a cunoscut strădaniile marelui Bălcescu pentru mersul victorios al revoluției, Buzăul s-a alăturat cu ardoare mișcării unioniste și și-a manifestat puternic sentimentele pentru alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al Țării Românești și al Moldovei.

Războiul de independență din 1877-1878 a mobilizat toate forțele valide din orașul și din județul Buzău. Actelor de eroism, săvîrșite în luptele de la Grivița de regimentul 8 Dorobanți din Buzău, li s-au adăugat numeroase ofrande ale populației buzoiene în sprijinul războiului. Buzăul a fost, ținînd seama de întinderea lui, printre primele județe ale țării în ce privește valoarea contribuțiilor strînse pentru război. Din județ s-au adunat bani pentru 2000 de puști. Este un fapt ce merită subliniat și care capătă semnificații azi cînd ne pregătim să întîmpinăm jubileul prilejuit de împlinirea a 100 de ani de la obținerea prin luptă a independenței, cînd gîndul ni se îndreaptă cu venerație către toți cei care s-au jertfit pe altarul luptei pentru independența și unitatea noastră națională.

Capabili de sacrificiu suprem la nevoile țării, buzoiarii au reacționat puternic, cînd drepturile lor au fost știrbite. Răscoalele țărănești din toamna anului 1900, determinate de măsurile luate de guvernul junimist de sub conducerea lui Petre Carp pentru ieșirea din grava criză economică ce bîntuia România în ultimii ani ai secolului al XIX-lea și care, printre altele, prevedeau mărirea impozitelor asupra mării mase a contribuabililor, care erau țărani, au cunoscut o deosebită amploare în județul Buzău. În localitățile Măgura, Viperești, Colți, Pîrscov, Pleșcoi, Rușavățu și altele au avut loc mari tulburări, guvernul fiind nevoit să trimită armata pentru înăbușirea lor. În Pîrscov, unul dintre țărani, Ion Dima Pe-

trăchescu, fost sergent major în armată, al cărui curaj a creat temeri autorităților, purta pe sus un portret al lui Cuza Vodă, strigînd că „aceea e Constituția și că nu au voie să vină cu armata să ucidă țărani“.

Conștiința drepturilor pe care ca cetățeni liberi trebuie să le aibă a născut ridicarea buzoienilor și la marea răscoală din 1907, cînd populația mărginașă a orașului a pactizat cu răsculații, după cum ei, buzoienii, au înțeles să-și aducă o largă contribuție la realizarea desăvîrșirii unității naționale. Pagini memorabile au înscris buzoienii și în timpul evenimentelor din august 1944, ca și în războiul antihitlerist.

Valoarea personalităților ridicate din Buzău sau care au activat în Buzău — și amintesc numele pictorului Andreescu, fost profesor de desen și caligrafie la Seminarul din Buzău între 1872-1878, al lui Nicolae Vaschide, psiholog și psihiatru de talie universală, născut la Buzău, numele lui Gh. Palade, laureat al Premiului Nobel, care a urmat o parte din studii la Buzău — au întreținut aci un sentiment de mîndrie și un climat cultural ce au făcut glorie orașului.

Și, pe măsură ce industria a crescut ca pondere în viața orașului, s-a organizat și mișcarea muncitorească revoluționară ; ea avea să-și trimită doi delegați la Congresul de constituire a P.C.R. (În afara clubului muncitorilor din Buzău avea să ia ființă aci primul sindicat al cizmarilor, un cerc social-democrat, un grup local al României muncitoare. În anii crizei generale s-a organizat o filială a Blocului pentru apărarea libertăților democratice, o filială a Ligii contra prejudecăților și un comitet local antifascist).

În anii revoluției populare și ai revoluției socialiste, Buzăul a cunoscut și cunoaște o impetuoasă dezvoltare ce-l impune, prin marile lui întreprinderi moderne, ca un important centru industrial al țării.

Hărnicia locuitorilor și preocuparea plină de grijă a gospodarilor orașului pentru a pune în valoare tradiția în aspectele ei pozitive, ca și pentru viitorul orașului fac din Buzău un loc care îmbină fericit trecutul cu prezentul și viitorul.

Muzeul de istorie, recent organizat, oferă acele elemente de conștiință ale trecutului și ale prezentului, care întăresc forțele creatoare și redau pe plan local opera grandioasă de edificare socialistă a țării în care este ferm angajat poporul român.

La strălucirea de azi, în admirația eforturilor de înnoiri și împliniri socialiste pe care le cunoaște, adresez orașului Buzău, încărcat de istorie și mîndru de ea, urarea : *Sua semper gloria vivat !*

NOTE

1. Fernand Brandel, *Civilisation matérielle et capitalisme (XV-e XVIII-e siècle), Tome I-er (cap. Les villes) Collection Destins du monde, „Armand Colin“, Paris, 1967, p. 369 și urm.*
2. *Istoria României, vol. I, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1960, p. 698-699.*
3. *Realizări ale istoriografiei românești în ultimele trei decenii, în „Studii și*

- cercetări de istorie veche și arheologie", 3, 1974, p. 343 și urm.; C. Preda, Circulația monedelor romane postaureliene în Dacia, în „Studii și cercetări de istorie veche și arheologie”, 4, 1975, p. 451 și urm. (a se vedea harta și lista localităților cu descoperirile monetare).
4. Lubomír E. Havlic, Slovanská „barbarská Království“ 6. století na území Rumunská, în „Slovanský přehled“, 1974, nr. 3, p. 184.
 5. Documenta Romaniae Historica, D. Relații între țările române, vol. I (1222-1456), Editura Acad. R.S. România, București, 1977, p. 72.
 6. Documenta Romaniae Historica, B. Țara Românească, vol. I (1247-1500), Editura Acad. R.S. România, București, 1966, p. 130-131.
 7. Documenta Romaniae Historica, D. Relații între țările române, vol. I, p. 291-292.
 8. I. Bogdan, Documente și regeste privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria în secolele XV și XVI, București, 1902, p. 109.
 9. Șt. Ștefănescu, Bănia în Țara Românească, Editura științifică, București, 1965, p. 69.
 10. Ibidem, p. 177 și urm.
 11. Ibidem, p. 179.
 12. Ibidem, p. 209-210.
 13. Radu Manolescu, Comerțul Țării Românești și Moldovei cu Brașovul (secolele XIV-XVI), Editura Științifică, București, 1965 (Anezele, p. 260-300)
 14. Călători străini despre țările române, vol. III, Editura Științifică, București, 1971, p. 11.
 15. Ibidem, p. 28.
 16. Ibidem, p. 294.
 17. Ibidem, vol. IV, Editura Științifică, București, 1972, p. 63, 77, 82.
 18. Ibidem, p. 233.
 19. Ibidem, p. 219.
 20. Ibidem, p. 233.
 21. Ibidem, p. 207.
 22. P.P. Panaitescu, Mihai Viteazul, București, 1936, p. 232.
 23. Călători străini despre țările române, vol. IV, p. 241.
 24. Ibidem, vol. V, Editura Științifică, București, 1973, p. 119.
 25. Ibidem, p. 34.
 26. Ibidem, p. 522.
 27. Ibidem, p. 530.
 28. Călători străini despre țările române, vol. VI, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 727.
 29. Istoria României, vol. III, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 278.
 30. Cf. I. Bianu și Nerva Hodoș, Bibliografia românească veche, 1508-1830, tomul I, 1508-1716; II 1716-1803; III 1809-1830, cu colaborarea lui Dan I. Simionescu, București, 1903-1936.
 31. Cf. N. Stoicescu, Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România. I — Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea), vol. I: A-L, Editată de Mitropolia Olteniei, 1970, p. 111-116.